VEISIEJAI

Darius Kontrimas

Žvalgomieji tyrinėjimai Veisiejuose

Karalius Mindaugas, XIII a. suvienijęs Lietuvą, siekdamas taikos, padovanojo Livonijos ordinui dalį Sūduvos, Dainavos, Nadruvą. Šiame 1253 m. dotacijos akte minima ir Veisiejų (Veyze) sritis. Veisiejai minimi Vytauto laiške, rašytame 1409 m. Kryžiuočių ordino magistrui. Tačiau Veisiejų apylinkėse žmonės turėjo gyventi gerokai anksčiau. Tai rodo čia žinomos senosios gyvenvietės, piliakalniai, pavieniai archeologiniai radiniai.

1501 m. Veisiejuose jau buvo dvarelis. Jį valdė Jonas Glinskis, po to jo brolis Mykolas Glinskis. 1509 m. Veisiejus gavo valdyti Slucko kunigaikštienė Natazija Michailovičienė, kunigaikščio Simono našlė. 1515 m. dvaras buvo pavestas Lietuvos didžiojo kunigaikščio raštininkui, Pervalkos vietininkui Kopočiui Vasiljevičiui. 1525 m. jis Veisiejus išmainė su Slucko kunigaikščiu Jurgiu I Simonaičiu Olelkaičiu. Tais pačiais metais Jurgis I gavo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Senojo leidimą prie Veisiejų dvaro atidaryti smuklę, rengti turgų ir statyti bažnyčią. Taip šalia Veisiejų dvaro pradėjo kurtis miestelis. Veisiejai iš pradžių kūrėsi saloje, kuri vėliau tapo pusiasaliu.

1 pav. Veisiejų situacijos planas: 1 – Veisiejų miesto istorinė dalis; 2 – Veisiejų buv. dvaro sodybos fragmentai; 3 – 2007–2009 m. tyrimų vieta; 4 – 2011 m. tyrimų vieta. D. Kontrimo brėž.

Fig. 1. Situation plan of Veisiejai: 1 – the historical part of Veisiejai; 2 – fragments of the grounds of former Veisiejai Manor; 3 – the areas excavated in 2007–2009; 4 – the area excavated in 2011.

Jurgio III Olelkaičio duktė Sofija Veisiejus užrašė savo vyrui Janušui Radvilai. Ištisą šimtmetį Veisiejai buvo Radvilų giminės nuosavybė. XVIII a. pradžioje Veisiejų valdą gavo Lietuvos didysis etmonas, kunigaikštis Mykolas Masalskis. Manoma, kad jis pastatė Veisiejuose savo rezidenciją – rūmus. Prie rūmų buvo užveistas parkas ir sodas. Orgelbrando „Visuotinėje enciklopedijoje“ rašoma, kad Masalskių laikais Veisiejuose buvo puikūs U raidės formos rūmai, juose buvo įrengta koplyčia. Veisiejai net turėjo kariuomenės įgulą. Nėra duomenų, kad Veisiejai būtų turėję Magdeburgo teises. Miestelio gyventojai tik naudojosi prekybine privilegija, leidusia rengti turgus. Jie buvo pavaldūs dvarui, Masalskiams mokėjo činšą. XIX a. I pusėje Veisiejai tapo valsčiaus centru. Valsčių sudarė vienas didesnis ar keli mažesni dvarai. Jam vadovavo vaitas, kuriuo būdavo pats dvarininkas arba jo paskirtas pareigūnas.

2007 m. Dainius Balčiūnas aplink buvusio Veisiejų dvaro dešinįjį fligelį ištyrė 55 m² plotą, aptiko XVIII–XIX a. kultūrinį sluoksnį (*ATL 2007 metais*, Vilnius 2008, p. 238–240). 2008 m. vykdant žvalgomuosius tyrimus miestelio istorinės dalies centre, tranšėjų elektros kabelių paklojimo vietose aikštės ŠR kampe, į P nuo Vytauto bei S. Dariaus ir S. Girėno gatvių sankryžos ir Vytauto gatvėje ištirti 4 šurfai (8 m²), aptiktas iki 50 cm storio kultūrinis sluoksnis su XIV–XV a. datuojamais radiniais (*ATL 2008 metais*, Vilnius, 2009, p. 227–231). 2009 m. archeologinių tyrimų metu Veisiejų dvaro sodybos vietoje buvo ištirtas 165 m² plotas, aptiktas XVI–XVIII a. kultūrinis sluoksnis (*ATL 2009 metais*, Vilnius, 2010, p. 266–270).

2011 m. gegužės–birželio mėnesiais Veisiejų miesto istorinėje dalyje dviem etapais atlikti žvalgomieji tyrimai. Pirmuoju etapu Ančios ežero pakrantėje, M. Biržytės gatvėje buvo ištirti 7 1,5x1,5 m dydžio šurfai projektuotos elektros trasos vietoje. Antruoju Vytauto gatvėje ištirti taip pat 7 1,5x1,5 m dydžio šurfai (1 pav.). Iš viso 2011 m. tyrinėtas bendras 31,5 m² plotas. Po tyrimų suinventorinti 147 radiniai, kurie perduoti AKM.

2 pav. Koklių fragmentai iš šurfo 2. D. Kontrimo nuotr.
Fig. 2. Stove tiles from test pit 2.

Ančios pakrantėje aptiktas nuo 30 cm iki 90 cm storio XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis. Tyrimų metu nustatyta, kad intensyvesnis kultūrinis sluoksnis Ančios pakrantėje yra **M. Biržytės** gatvės PV dalyje (šurfai 1, 2) – čia 85–94 cm storio kultūrinis sluoksnis pagal aptiktus radinius datuojamas XVII a. I puse – XVIII a. Šurfe 2, be žiestų puodų šukių, rasta ir plokštinio herbinio koklio su Radvilų herbu dalis, ir plokštinio koklio, puošto augaliniu ornamentu, kampas (2 pav.). Kokliai, kaip ir didžioji dalis žiestų puodų šukių rasti 60–70 cm gylyje, po medžių šaknimis. Aptikti kokliai datuojami XVII a. I puse. Čia aptikti radiniai sietini su buvusiais rūmais. Šurfe 3 po 8–11 cm storio velėna ir 62–80 cm storio juodos smėlingos žemės sluoksniu buvo atidengtas 4–20 cm storio trintų kriauklių kalkių sluoksnis, kuriame aptikta titnago nuoskala –

3 pav. Radiniai iš šurfo 1. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 3. Finds from test pit 1.

galima teigti, jog šioje vietoje galėjo būti akmens amžiaus stovyklavietė, tačiau kultūrinis sluoksnis čia jau permaišytas tiesiant ankstesnes komunikacijas. Toliau į ŠR (šurfai 4–7) kultūrinis sluoksnis permaišytas ir neintensyvus. Supiltiniuose sluoksniuose tarp XX a. šiukšlių rasta ir pavienių XVII–XVIII a. žiestų glazūruotų ir neglazūruotų puodų šukių (3 pav.).

Ištyrus šurfus M. Biržytės gatvėje buvo atliekami tranšėjos kasimo žvalgymai, kurių metu fiksuotos 4 jos vietos. Tranšėja kasta iki 50–70 cm gylio. Žvalgant tranšėjos kasimą rasta XVIII–XIX a. puodų šukių, tarp kurių pasitaikė ir pavienių XVII a. šukių bei smulkių koklių fragmentų.

Ištyrus šurfus **Vytauto** gatvėje nustatyta, kad čia archeologiškai vertingas kultūrinis sluoksnis nesusiformavęs arba neišlikęs – gruntas permaišytas tiesiant komunikacijas ir gatvės dangą. Tarp XIX–XX a. radinių aptikta tik keletas pavienių XVIII a. puodų šukių.

The Field Evaluation in Veisiejai

In 2011, 14 test pits (a total of 31.5 m^2) were excavated during an evaluation in M. Biržytės and Vytauto Streets in the historical part of the city of Veisiejai (S Lithuania) (Fig. 1). A 17th–18th-century, 30–90 cm thick cultural layer and 147 coeval finds were discovered. It was determined that the most intense cultural layer is in the SW part of M. Biržytės Street on the shore of Lake Ančia. Sherds of hand thrown pottery (Fig. 3), a fragment of a panel stove tile (*Blattkachel*) with part of the Radvila family coat-of-arms, and the corner of another decorated with a floral motif (Fig. 2) were found in test pits 1 and 2. The discovered stove tiles date to the first half of the 17th century and are connected to the former Veisiejai Manor house.

VELIUONA

Tomas Ivanauskas

Nemuno gatvė 5

2011 m. rugsėjo mėnesį Veliuonos senojo miesto vietoje (UK 13009), sklype Nemuno g. 5 buvo atliekami žvalgomieji tyrinėjimai. Veliuonos (Junigėdos) pilis pirmą kartą istoriniuose šaltiniuose paminėta 1291 m. Petro Dusburgiečio kronikoje. Ši data žymi oficialią miestelio istorijos pradžią, nors teigiama, kad pirmieji gyventojai į šias apylinkes atkeliavo dar akmens amžiuje. Iki XV a. gyventojai gyveno papilyje – čia ir susiformavo miestelio branduolys. XV a. pradžioje, gausėjant gyventojų skaičiui, formavosi miesto infrastruktūra. Pamažu žemutinė miestelio dalis